

Inledning

Christian Diesen är docent i processrätt i Stockholm och har bevisprövning i brottmål som specialitet. Denna inriktning präglar boken, och det passar bra eftersom bevisprövningen i komplicerade brottmål ställer allt högre krav på nämndemännen (och lekmannadomare i andra system än vårt).

Boken har ett nästan schizofrent omslag med vissa bokstäver upp och ned (symboliskt för ämnet?) och en bild av den amerikanske idrottsmannen O. J. Simpson som också nämns i förordet. Vad han har att göra i en bok som huvudsakligen handlar om det svenska nämndemanssystemet torde kunna förklaras av att Diesen redan i förordet använder massmedieprocessen mot Simpson som skäl för att "misströsta" om lekmannadomare som sitter i domstolen och "dömer efter känslor och fördomar", medan man "i alla andra verksamheter" bygger sina beslut på expertkunskap. Denna något tillspetsade entré i ämnet är väl orsaken till att Diesen då projektet blev känt märkte att frågan om nämndemän är kontroversiell och att journalisterna valde att vinkla hans undersökning som ett angrepp på nämndemännen. Men Diesen framhåller att boken är en vetenskaplig studie, inte ett debattinlägg. Som han själv säger, vad man än anser om lek-männens vara eller inte vara torde det vara mycket svårt att avskaffa dem. Och när den tjocka boken till slut kommit

långt från Simpson kan läsaren nog skönja att Diesens misströstan försvagats och t. o. m. bytts till en viss förtröstan.

I bokens inledning definieras begreppet lekmannadomare som "en domare som inte är underställd något krav på juridisk utbildning"; per definition är lekmannen "en i juridisk kunskap handikappad ledamot". Definitionen är ju riktig i princip och även i sak i varje fall för den anglosaxiska juryn. Men definitionen försvagas generellt om man tar i beaktande de många utmärkta svenska nämndemännens ofta imponerande kunskap, grundad på erfarenhet och på samspel med juristdomaren, också i saker som kan kallas juridiska. Eftersom Diesen till den juridiskt obildade gruppen hänför även t. ex. ledamöter i Arbetsdomstolen och sakkunniga ledamöter i fastighetsdomstolar, bör det påpekas att i just dessa kategorier — liksom hos ledamöter i hyresnämnd och arrendenämnd — finns en avsevärd juridisk bildning på de egna expertområdena. I själva verket är de nu nämnda experter och inte lekmän i Diesens mening. Diesen betonar, tycker jag, redan från början alltför hårt en motsättning mellan professionella och lekmän, en tendens som går igenom i bokens metodbeskrivningar och resonemang. Men han kan naturligtvis försvara sig med att bokens främsta syfte är att undersöka

hur lekmännens deltagande påverkar beslutsfattandet.

I det följande försöker jag i möjligaste mån renodla frågor om de svenska tingsrättsnämndemännen. Lekmannabegreppet i de principiella delarna av boken omfattar både nämndemän och jury, vilket ibland vårlar oklarheter.

Verket är indelat i två huvuddelar, var och en indelad i kapitler, i sin tur indelade i ett stort antal avsnitt, ibland med korta sammanfattningar.

HUVUDDDEL I "BAKGRUND: varför deltar lekmän i dömandet?" inleds med kapitlet "För och emot lekmän i domstol". För och emot redovisas i var sitt avsnitt. Eftersom dessa avsnitt inte är rent deskriptiva utan innehåller egna resonemang och jämförelser skulle jag för min del ha föredragit att läsa för och emot i ett sammanhang och få argumenten ställda direkt mot varandra. Det skulle ha blivit tydligare och kortare och man skulle ha undgått omtagningar och hänvisningar bakåt och framåt

I avsnittet "för" lekmän redovisar Diesen de traditionella argumenten: demokratisk kontroll/insyn, samspel mellan rättsskipning och allmänt rättsmedvetande samt breddad livserfarenhet (varvid Diesen med rätta påpekar att lekmännens person- och lokalkännedom nästan spelat ut sin roll).

Ett annat av Diesen anförda skäl är spärr mot teknokrati. Tanken är att lekmännens medverkan hindrar en utveckling som kan leda till att rättsskipningen blir en teknisk fråga och

domineras av "sådana fackbundna tankemönster och beteenden som så lätt kan breda ut sig inom en yrkeskår så särpräglad som juristerna". Nära besläktat med detta synsätt är vad Diesen rubricerar som pedagogiska skäl, nämligen att lekmäns deltagande i domstolen tvingar juristerna att göra processen förstälig och processmaterialet begripligt. Tillämpas denna pedagogiska tankegång skulle juridiken förankras hos folket och inte längre vara "ett abstrakt abrakadabra".

Till avsnittet "för" hör också en närmast rättsfilosofisk och rättspolitisk utveckling av tesen "Rättvisa kan bara definieras lekmanmässigt". När rättvisa skipas, säger Diesen, är den ett funktionellt definierat uttryck för en repressiv politisk mekanism. Om ett visst kvantum felaktiga domar måste accepteras oavsett vem som dömer kan det finnas skäl att markera detta genom att låta lekmän delta i domstolen. Därigenom blir svaret kollektivt, politiskt, inte administrativt. Det skulle föra för långt att här försöka kommentera dessa Diesens teser. De är värda en djupare diskussion.

I avsnittet "mot" lekmän beskriver Diesen först argumenten brist på juridisk kompetens (särskilt i rättsfrågor och vid bevisprövning) och "ingen metodutveckling", förklaringar måste hållas enkla vilket riskerar att exakthet och nyans försvinner, svårigheterna "banaliseras" och juridiken förflackas i ett längre perspektiv. Efter dessa mera teoretiska argument redo-

visar Diesen de i nämndemandedebatten ofta hörda skälen, nämligen slumpmässighet och risk för subjektivism (vetande ersätts av tyckande) samt risk för politisering och beroende av egna politiska värderingar.

Efter denna genomgång av för och emot sammanställer Diesen kortfattat argumenten och kommer som väntat till slutsatsen att praktiskt taget varje fördel med lekmän har en direkt motsvarande nackdel. Valet står, säger han, mellan det "demokratiska" och det "teknokratiska", två olika kvalitetsbegrepp. Här skulle man kunna göra påpekandet att den svenska rättsordningen ganska skickligt undvikit detta val; den moderna underrätten är ju sedan 1971 utan lekmän i dispositiva tvistemål, dvs. teknokratisk med Diesens term, medan den i brottmål fram till 1983 undergått en stark demokratisk utveckling som slutar med individuell rösträtt för nämndemännen och med nämndemän i hovrätt och förvaltningsdomstolar. Reformen 1983 betecknar Diesen som att nämnden återfått ett sedan länge förlorat avgörande inflytande på rättsskipningen.

När Diesen sammanfört argumenten för och emot konstaterar han att huvudmotsättningen är den ökade komplexiteten och specialiseringen i det moderna samhället, ett argument för välutbildade experter som domare, contra det demokratiska idealet att "folket" skall delta i rättsskipningen. Här drar Diesen en parallell till det politiska beslutsfattandet, t. ex. på

kommunal nivå, med samarbete mellan experter och lekmän.

Efter kapitlet "för och emot" följer ett omfattande, mycket intressant och välskrivet kapitel "Lekmannadomare i andra länder — historisk och komparativ översikt". Via de gamla grekerna, Rom, Karl den Store osv. redovisas utvecklingen i de olika europeiska nationalstaterna fram till modern tid. Därefter följer beskrivning av förhållandena i England, USA, Tyskland, Danmark, Norge och Finland. I en sammanställning beskrivs de olika epokerna, t. ex. den professionella rättskipningens, juryns (i samband med franska revolutionen) och därefter de nationella systemens epok med sammansmältning av äldre inhemsk tradition och nya idéer där lekmännen "ges en plats i förhållande till sin historiska styrka". Diesens slutsats är att traditionen har avgörande betydelse för lekmännens roll i den moderna straffprocessen, en slutsats som förefaller oomtvistlig.

Sedan kommer ett stort kapitel "Lekmannadomare i Sverige" som börjar med nämndens historia (med sammanfattning i en kronologisk tablå) från förkristen tid till 1983 års reform. Därefter beskrivs nuvarande system med omfattande hänvisning till tryckta källor. Det är värdefullt att Diesen särskilt med tanke på den starka traditionen ägnar omsorg åt det historiska, som blivit ganska styvmoderligt behandlat i lagförslag och debatt på senare tid. De monografier och artiklar som Diesen åberopar är dessutom

ofta ofullständiga eller föråldrade.

En fråga som kan ställas är om det inte varit mera logiskt och redigt om Diesen tagit fram de historiska delarna först och därefter "för och emot".

HUVUDDDEL II "UTREDNING — hur fungerar lekmän som domare?" inleds med ett kapitel om material och metod. Här konstaterar Diesen att i svensk rättsvetenskap saknas en mera övergripande studie av hur nämndemännen utför sitt domaransvar. Diesen försöker nu fylla detta tomrum. Debatten har, skriver han, hittills baserats på rent rättspolitiska argument och endast i enskilda fall (t. ex. Palmemålet) har diskussionen blossat upp. Dessa Diesens konstateranden kan föranleda den kommentaren redan här att det torde vara mycket svårt, för att inte säga omöjligt, att med vetenskapliga metoder utröna hur nämndemännen utövar sitt domarvärv.

I detta läge tar Diesen fram och analyserar vad som finns. Efter att ha omnämnt studier som gjorts i Danmark, Finland, Tyskland, Österrike och Polen går Diesen vidare till svenska undersökningar, nämligen ett tiotal tillämpade juriststudier 1970–1993 särskilt i Lund, undersökningar av professor H T Klami och av professor Hans Klette 1993 samt två samhällsvetarundersökningar 1992. Slutligen utför Diesen själv omfattande undersökningar.

Att få fram en enhetlig bild av hur nämndemännen fungerar är som sagt svårt. Även om det som Diesen nu presenterar av

vad andra gjort i någon mån fyller en lucka måste man göra åtskilliga reservationer. Hur har frågorna formulerats, är frågeställningarna jämförbara, är populationen representativ osv.? Endast samhällsvetarstudierna har så stort material att resultaten kan anses intressanta. Den ena omfattar 9 370 mål i Stockholms tingsrätt, den andra 5 212 mål i Göteborgs tingsrätt. Båda studierna visar att cirka 97 % av avgörandena är enhälliga. Endast i en procent av målen förekommer nämndemannadomar. Reservationerna, oavsett om de är från ordföranden eller från nämndemännens sida, innebär i regel att en skärpning önskas i något avseende.

De tillämpade juriststudiernas resultat har fått en generell sammanfattning av professor P O Bolding som var handledare för de flesta av dessa uppsatser. Nämndemännen beundrar ordförandena och förhåller sig i hög grad lojala till dem. De uppfattar sig som opolitiska. När de mycket sällan röstar mot domaren är det undantagslöst med hans goda minne. Några enkäter som gjorts bland 80 nämndemän i en stor och fyra mindre tingsrätter i södra Sverige visar följande: Samarbetet med domarna fungerar mycket bra. Nämndemännen tar starkt intryck av deras uppfattning. Något flera än hälften har någon gång varit skiljaktiga. Oenighet mellan ordförande och nämndemän beror inte sällan på att nämndemän vill ha strängare påföljd. — Min kommentar till detta är att iakttagel-

serna är välkända för många domare. Vad Diesen inte framhåller är att olika åsikter i de flesta fall leder till en kompromiss eller till att ena sidan ger sig. Mindre motsättning, mera av ömsesidig respekt.

Klamis studie syftade till att med domstolsstatistik undersöka vilken effekt 1983 års reform inneburit (individuell röstträtt och ställning likvärdig med ordföranden). Det visade sig att antalet nämndemannadomar ökade från 0,7 år 1982 till 3,5 år 1985, alltså inom denna lilla grupp relativt mycket. Studien belyser så vitt jag kan förstå inte direkt verkan av 1983 års reform. Av intresse är dock de svar som Klami fick på vissa allmänna frågor. Det som både juristerna och nämndemännen värderade högst var den pedagogiska faktorn (att domaren tvingades motivera sig, jämför Diesens egen tes), breddad livserfarenhet och allmänt förtroende för rättskipningen. Nämndemännen tillade för sin del "en allmän demokratisk princip". Klamis slutsats är att lekmän och professionella inte bör betraktas som skilda block.

Till Klettes studie ställer sig Diesen tveksam, och det kan man hålla med om, särskilt som enkäten till 5 900 nämndemän besvarades av endast 614. En av de slutsatser Klette drar är dock intressant: många av de svarande är inte nöjda med det sätt på vilket utredningen bedrivs vid huvudförhandlingen. Har processen i brottmål, i strid med RÅ:s intentioner, i alltför hög grad anpassats till tvistemålsprocessen, tar åklagarna för lätt på saken eller

är nämndemännen "gammaldags" inkvisitoriska?

Diesens egna undersökningar från 1994 upptar en stor del av boken och är av stort intresse. Dels är de ett slags kontroll av hur riktiga de tidigare antagandena är i vissa hänseenden, dels utvidgar Diesen undersökningsområdet. Den uppgift Diesen ställdes inför var att ta reda på bedömnings- och kunskapsskillnader mellan domare och nämndemän, i vilken utsträckning nämndemännen behöver juristernas hjälp, i vilken mån de tillägnar sig kunskap om straffprocessen och om de är överlägsna "mannen på gatan". Först ställdes i en enkät 100 domare mot 100 nämndemän, bådadera i tingsrätt och slumpvis valda från domstolsverkets personallistor. Därefter ställdes nämndemännens svar mot svar från 100 "verkliga lekmän" och 100 poliser, bådadera till synes relativt kvalificerade grupper. Enkäterna var konstruerade så att man skulle svara ja eller nej på ett antal "rättsfrågor", "bevisfrågor" och "påföljdsfrågor". Svarsfrekvensen var överlag hög. Vid sidan av den egentliga enkätundersökningen ställdes till de 100 domarna och de 100 nämndemännen allmänna frågor om synen på lekmän som domare.

De rön som Diesen anser sig kunna göra av sina undersökningar är ofta intressanta, även om de för juristdomaren sällan är överraskande. Det skulle föra för långt att närmare gå in härpå, särskilt som de många tabellernas innehåll är svårt att belysa på ett begränsat utrymme. Personligen ställer jag

mig kritisk till skriftliga enkäter av det slag Diesen använt, såvåda de inte följs upp med kontroll och fördjupade analyser. I Diesens fall är dessutom populationen nämndemän mycket liten, 100 av bortåt 6 000. Bortfallet av svar var också ganska stort. Urvalet av nämndemän var inte demografiskt säkerställt (ålder, social situation, politisk hemvist osv.). Även om ingen väsentlig anmärkning kan riktas mot frågorna i och för sig — de är noggrant redovisade — skulle svaren vara värdefullare för bedömningen om urvalet skett så att åsikterna kunnat anses representativa. Diesen gör för övrigt själv en viktig reservation i det han framhåller att undersökningsresultaten anger hur lekmän agerar "utan domarhjälp", dvs. i en experimentell situation som skiljer sig från praktiken.

Diesens redogörelse för sina slutsatser av de egna undersökningarna är splittrad. Dels förekommer de som kommentarer direkt vid frågor och tabeller, dels i särskilda avsnitt om domare, nämndemän och notiser. Därefter kommer en sammanfattning. Jag tror att det hade varit mera belysande att slå ihop bedömningarna under gemensamma huvudord, ställa resultaten mot varandra och göra de korta kommentarer som behövs.

Diesen fortsätter så med ett starkt koncentrerat avsnitt med sammanställning och slutsatser av samtliga undersökningar, Diesens egna och andras, liksom även refererade äldre källor.

Sammanfattningen innehåller i huvudsak följande:

Allmänt om lekmän kan sägas att de som huvudtrend följer bevisningen, och inte låter sig styras av ideologiska uppfattningar och fördomar, att demografiska faktorer i regel inte kan spåras i bedömningen, att lekmän tycks ha en mer emotionell/subjektiv utgångspunkt än den professionelle domaren och sämre förmåga att bedöma bevisningens relevans, att lekmannen därmed löper större risk att begå misstag vid prövningen men att uppenbart felaktiga "lekmannadomar" är sällsynta. — I förhållande till de professionella domarna har lekmanen en tendens att blanda ihop skuld- och påföljdsfrågorna, att se lindrigare på brott mot mindre populära straffstadganden och brott inom familj och att i högre grad godta ett erkännande från den åtalade och en åtalads invändning om nödvärn eller provokation. — Om svenska lekmän kan dessutom konstateras att de ofta har en felaktig bild av de rättsliga förutsättningarna för prövningen och är dåligt förtrogna med den fria bevisvärderingens princip, att de i vissa fall tycks vara beredda att tillämpa ett lägre beviskrav och att de synes vara mer benägna att utdöma hårdare straff särskilt för våldsbrott. — Om samarbetet mellan juristdomare och nämndemän kan noteras att consensus är regel och skilda meningar ovanliga, att reservationer är sällsynta och i regel sker med juristdomarens goda minne, att nämndemännens aktivitet varie-

rar och synes öka med ökad erfarenhet, att domaren i hög grad styr nämndens uppfattning utan att nämndemännen uppfattar sig som styrda och att juristdomaren å sin sida är rädd för att nämndemännen skall göra fel och därför i regel håller dem i strama tyglar.

När Diesen så avslutar kapitlet med att jämföra juryn och nämnden blir konklusionen att rätten bör vara blandad och att juryn är förkastlig från rättssäkerhetssynpunkt.

Boken avslutas med två omfångsrika kapitel. Det första som är starkt rättspolitiskt har rubriken "Grunder för och följer av nämndemannasystemet". Mot bakgrund av såsom Diesen funnit att lekmanamedverkan medför vissa risker och att rättskipningen kan antas bli säkrare med professionella domare, bör man enligt Diesen fråga sig om lekmanarepresentation i sig motiverar de risker den medför.

Först redovisas "försvaret av nämndemannasystemet". Bland de skäl som i motiv och utredningar ansetts angelägna framstår den 800-åriga traditionen med all sin tyngd (Diesen säger att det skulle kanske räcka med att konstatera att nämnden i vart fall inte gör någon skada). Sedan kommer de rättspolitiska argumenten: medborgarnas inflytande, ökad demokrati och skydd mot maktmissbruk, vidare fokligt förtroende för rättskipningen samt den ekonomiska aspekten (lekmän är billigare än jurister). De juridiska argumenten uppställs som att rättens avgöranden ligger i linje med den allmänna rättsuppfattningen och att

nämndens medverkan skapar större allsidighet och ger domstolen lokalkännedom, sistnämnda argument dock försvagat. Som Diesen framhåller har skälen ofta växlat. Diesen ställer så de angivna argumenten mot tingsrättsdomarnas uppfattning enligt en del av den egna enkäten. Av 100 tillfrågade domare ansåg tolv att nämnden inte fyller någon funktion; av dessa tolv vill sex avskaffa dem helt. Enligt en s. k. viktning vars tillförlitlighet jag inte undersökt skulle de 88 domare som anser att det finns skäl för lekmanamedverkan rangordna argumenten så, att demokratisk kontroll/insyn, koppling till det allmänna rättsmedvetande och breddad livserfarenhet får synnerligen hög dignitet och lokalkännedom, tradition och spärr mot teknokrati något mindre. Diesens slutsats är att en "närmast fullständig samstämmighet" råder mellan lagstiftare och tingsrättsdomare om skälen för nämndemannamedverkan. Det är, säger Diesen, såväl politiska och rättspolitiska motiv som sakliga skäl som här talar för nämndens fortbestånd.

Under rubriken "Hållbarheten i dessa skäl" är Diesen tämligen skeptisk. Resonemanget är liksom flera andra delar av boken en krävande läsning och svårt att beskrivna i en recension. Inte minst gäller detta frågan om nämndemännens förhållande till det allmänna rättsmedvetandet, detta svårdefinierade begrepp. På den punkten redovisar Diesen undersökningar inom Brottsförebyggande rådet av Jan Andersson och H-G Axberger 1996. Från

deras ännu ej helt analyserade resultat drar Diesen slutsatsen att allmänheten har en liberalare syn på kriminalisering men en strängare syn på straffvärdet än nämndemännen.

Nästa avsnitt heter "Skäl mot nämndemän". Efter rättsfilosofiska tankar på 20 sidor, ett avsnitt om beslutsmetoder inom juridiken och ett med rubriken "Finns det en juridisk metod för bevisprövning eller duger common sense?" går Diesen igenom argumenten "mot": Lekmän är ett hinder för metodutveckling (närmare bestämt ifråga om bevisvärdering — lekmäns deltagande är ett bevis för juridikens primitivism). Det är risk för partipolitisering. I den frågan tycker jag för min del att Diesen pressar åsiktsmotiven väl hårt. Å andra sidan medger han att det är en allmän uppfattning att dagens svenska nämndemän har den åstundade förmågan att ställa partipolitiken åt sidan när de intar domarsätet. Det är i det närmaste ogörligt att i domar finna tydliga exempel på partipolitisering. Mot denna uppfattning ställer Diesen dock uppgifter i ett examensarbete 1995. I en enkät med 100 slumpvis utvalda nämndemän förklarade sig hälften av de svarande (72 st) tillmäta politiskt hemvist och politisk åsikt betydelse. Här må det påpekas att populationen är liten och bortfallet stort (till skillnad mot vad Diesen anser). Vi vet inte heller hur frågorna ställts. Om man bland iakttagelserna ser som intressant att så många av de svarande ansåg värdefullt att skilda politiska

uppfattningar är representerade i nämnden, då är det ju knappast fråga om partipolitisering som sådan utan om representativitet. Här som i många andra fall fordras helt andra undersökningsmetoder.

Sista kapitlet heter "Lekmannadomarnas uppgifter och funktioner i svensk rätt". Avsnittet om brottmål, familjemål, hovrättsnämndemän och nämndemän i förvaltningsdomstol innehåller en hel del utredningsresultat av intresse. Här skall nämndemännen i hovrätt beröras. Diesen redovisar ett examensarbete i processrätt som avser samtliga brottmålsdomar i Svea hovrätt 1994 och 1995 (4 427 st). Av detta material framgår bl. a. följande: Reservation av båda nämndemännen gemensamt förekom i 2 % av målen. I 10,4 % av målen har en nämndeman ensam eller i förening med annan ledamot reserverat sig. Nämndemännens reservationsbenägenhet i Svea hovrätt är sex gånger större än i Stockholms tingsrätt. Den som svag betraktade majoritetskonstellationen en jurist + två nämndemän förekommer i 2,6 % av målen. Utredningen kompletteras med en enkätundersökning, som Diesen själv gjort tillsammans med en jur. stud. och som avser samarbetet mellan domare och nämndemän i hovrätten m. m. 120 domare i Svea och Göta hovrätter tillfrågades, 65 svarade (betänkligt bortfall säger Diesen själv). 60 % av de svarande anser att nämndemän inte behövs i hovrätten; "det räcker med nämndemän i första instans", "hov-

rätten sysslar mest med rättsfrågor". 90 % av de svarande anser att nämndemännen påverkar utgången endast i enstaka fall. Samarbetsklimatet beskrivs som gott.

I övrigt innehåller detta kapitel välkända förhållanden såsom antalet nämndemän, representativitet, valsysteem m. m., allt med historiska tillbakablickar och spekulationer i anslutning till tidigare delar av boken. Som så ofta eljest undrar man om det inte främst är bristfällig koncentration och disposition som gör att boken ibland är så "svår". Här skall jag inte ta upp mera än något om representativiteten och antalet nämndemän. Diesens tes är att förutsättningarna för ett fungerande samspel mellan de allmänna rättsuppfattningarna och nämndemännen troligen gick förlorade när nämnden 1971 skars ned från nio till fem ledamöter. Det kan så vara, om man överhuvud i modern tid (efter den gamla bonde-nämndens försvinnande) haft något sådant samspel. Här vill jag dock invända att femmannanämnden visade sig vara av väl avvägd storlek; det blev ökat intresse och verklig överläggning, blindpiporna försvann till stor del. Och vad representativiteten beträffar tror jag att den var ganska tillfredsställande. Däremot ger jag Diesen rätt i att det från denna synpunkt var mindre lyckligt att minska antalet till tre, för att inte tala om det av riksdagen

lyckligtvis fällda förslaget 1997 om att minska till två.

Avslutning

I förlagsreklamen sägs att boken vänder sig till nämndemän, domare, åklagare, politiker m. fl. involverade i den svenska rättsprocessen. Detta är missvisande. Som Diesen själv säger är hans bok ett vetenskapligt verk. Det har hög ambition och det tunga vetenskapliga tillvägagångssättet gör att verket inte är så lätt att tillägna sig. Omfånget är stort, notapparaten överväldigande (mellan 1 300 och 1 400 st.) och komplicerad med rena textinslag och hänvisningar åt olika håll och till den synnerligen omfattande källförteckningen. Tyvärr står en del noter på fel sida. Boken har för många skriv-, tryck- eller korrekturfel (cirka 60 på cirka 380 textsidor).

Oavsett de anmärkningar som gjorts särskilt beträffande dispositionen har Diesen utfört en imponerande prestation. Jag har sökt redogöra för så mycket som utrymmet tillåter av bokens innehåll i förhoppning att Diesens alla uppslag och rön skall leda till fortsatta diskussioner om nämndemännen. Man kan hoppas att Diesen fortsätter att ägna sitt intresse åt lekmän i domstol. Jag skulle för min del önska att han ville skriva en kortfattad och lättläst bok om svenska nämndemän, särskilt lämpad för nämndemännen själva och för politiker och journalister. Den nu föreliggande boken utkom innan nämndemannadebatten blösade upp 1997 i samband med förslaget att nedbringa antalet

nämndemän till två. Nämndemännens ställning och funktion är också av intresse i samband med frågan om prövningstillstånd mellan tingsrätt och hovrätt, ett spørsmål som kanske dyker upp igen.

När Per Olof Ekelöf, Diesens store föregångare i processrätten, i mitten av 80-talet skulle ge ut en ny upplaga av en processrättskommentar bedrev han studier i en tingsrätt, följde rättegångar och diskuterade med åklagare, domare och nämndemän. Han fick även vara närvarande vid överläggningar. Behållningen var stor på alla sidor. Jag tror att sådana praktiska studier kan ge ett värdefullt tillskott till en undersökning av hur nämndemän fungerar.

Dessutom kan man hoppas att en ny bok skulle kunna bli ett underlag för en balanserad debatt om nämndemannasystemet och kanske också en gång för alla göra slut på den via amerikansk film spridda uppfattningen att den svenska nämnden är en jury — som Diesen med rätta tycker illa om — i stället för en svensk institution som han i alla fall till slut tycker fungerar ganska hyggligt. Som Diesen menar: det är svårt att få bukt med en så lång tradition. Med denna som grund bör vi slå oss samman och försöka stödja och stärka den gamla fina svenska nämndemannainstitutionen.

Michael von Koch